

OBICEI DE COLINDAT DE PE TÂRNAVA MARE- OBICEIUL COLINDATULUI LA BOIU

Ion Eugen Sârbu

Transilvania e un spațiu cultural, de o remarcabilă complexitate, o lume a obiceiurilor și tradițiilor, dar și a meșteșugurilor. Satul este locul unde s-a născut cultura tradițională, unde se conservă și supraviețuiesc valori și tradiții puternice ce se cer a fi descoperite, puse apoi în lumină. Nu demult orice gospodărie țărănească transilvăneană se făcea remarcată prin obiecte tradiționale autentice. Fala oricărui sătean erau straiile românești lucrate din materiale țesute la război și împodobite, în general, manual cu motive specifice zonei. Meșteșugurile și tradițiile erau păstrate cu sfințenie și transmise din generație în generație. Prin cultura sa, universul sătesc a devenit un mediu specific de existență, diferențiindu-se de celelalte universuri sociale.

În satul actual viața modernă se împletește cu cea a tradițiilor, unele ramase doar amintiri, în sufletele puține ale sătenilor, ale celor care le mai poartă, răvășiți de dorul copiilor plecați peste hotare, pentru un loc de muncă și un trai mai bun, cu dorul la vatra părintească și la obiceiurile satului.

În demersul de față încercăm să facem o călătorie în timp, pentru a retrăi obiceiurile de odinioară ale satului românesc, din copilăria părinților sau bunicilor noștri. În secolul nostru avem senzația că ne îndepărtăm de tradiția noastră sau poate nu o cunoaștem așa cum ar trebui, ori nu ne străduim să înțelegem adevărata ei valoare. Satul și țăranul au constituit o permanentă sursă de inspirație pentru scriitorii secolului XX, care au creat în operele lor tipuri umane de o deosebită autenticitate și vigoare pornind de la realități aparținând unor epoci și zone geografice diferite. Demersul nostru se dorește a fi o evocare a satului transilvănean, cu ceea ce a fost, cu scopul de a aduce în lumină bogăția și strălucirea din viața de altădată a satului, dar și priceperea și măiestria creativă a țăranului. Valea Târnavei Mari, ca și alte zone, este bogată în asemenea obiceiuri și tradiții. Noi ne-am oprit asupra obiceiurilor de iarnă din satul Boiu, comuna Albești.

Pentru a prezenta obiceiul colindatului, cât mai autentic, am folosit o sursă ce datează din perioada interbelică „*Monografia comunei Boiu*”, scrisă în 1932 de învățătorul Nicolae Zanfir, un document manuscris aflat la parohia ortodoxă Boiu. În primele rânduri ale sursei menționate autorul își argumentează scopul lucrării, scop care într-o anumită măsură îl avem și noi, prin: „*rândurile de față adunate cu îngrijire din legendele și tradițiile sătenilor noștri, au sfânta misiune de a face cunoscut celor viitori, felul de viață și trecutul*”.

Pentru a observa implicarea învățătorul, din perioada respectivă în viața comunității, am reprodus textul de început: „Acum, când au trecut 14 ani de la împlinirea visului nostru milenar, purtat în gând de moșii și strămoșii noștri, acum când acest vis este a realitate îndeplinită pentru vecinicie, prin sângele celor ce și-au sacrificat cu prisosință viața pe câmpul groaznicului război și cărora trebuie să le aducem prinosul nostru de recunoștință, datoria ce nu vi-se impune vouă cei ce ne bucurăm de soarele libertății, făurită prin sacrificiul celor dragi, este de a ne îndrepta cu pași repezi spre a cunoaște cât mai bine fiecare colțișor de pământ, din raiul acesta ce se cheamă România, de-a aprofunda cât mai adânc sufletul acestui popor, cu cel mai zbuciumat trecut, atât la sate cât și la orașe și a căuta să uniformizăm aceste suflete, diferențiate prin felul lor de viață deosebită, stabilind un echilibru în ritmul sufletelor lor, în așa fel, ca în toată suflarea acestui popor, să palpitate aceiași inimă, având același ideal; „progresul și prosperarea acestui neam.”

Călăuzit de această nemărginită dragoste de țară și națiune, am făcut lucrarea aceasta, tocmai cu scopul de a cunoaște cât mai bine locurile din țara noastră, precum și trecutul vitreg al locuitorilor ei. [...]Tocmai pentru aceasta, rândurile de față adunate cu îngrijire din legendele și tradițiile sătenilor noștri, au sfânta misiune de a face cunoscut celor viitori, felul de viață și trecutul românilor din acest colțișor al Ardealului. [...]

Totodată credem că este destul de nimerit a adăuga pe lângă cele de mai sus și câteva din multele producțiuni populare, prin care unele preamăresc și laudă pe Dumnezeu, iar altele arată dorințele și năzuințele lor, izvorâte din suferințe sau din bucurii [...].

Le-am pus și pe acestea pentru că numai din ele se poate vedea mai bine și mai clar, adevărata notă specifică a sufletului românesc de pe aceste meleaguri, cum zice însuși d-l Nicolae Iorga: „Fără poezie, nu se poate concepe însăși viața poporului...”¹.

Din lipsă de spațiu ne-am oprit aici doar asupra obiceiului colindatului și zoritului în cadrul așa-numitelor „sărbători de iarnă”. În prezentarea obiceiului am mai folosit și alte surse orale dar și scrise².

Obiceiurile de iarnă implicau colindatul, zoritul și jocul (balurile organizate cu prilejul sărbătorilor de iarnă). Colindatul începea în ajunul Crăciunului, însă continua și în următoarele zile (în biserică se colinda până la bobotează).

¹ Nicolae Zanfir „Monografia comunei Boiu” – manuscris, 1932, pp. 1-4,

² Marcu Mihail Deleanu, *Memorial istoric și etnolingvistic*, Ed. Timpul, Reșița, 2003, pp. 205-221; Ion Eugen Sârbu, *Monografia Localității Boiu, Casa de editură „Mureș”, Târgu Mureș, 2010, pp. 157-159.*

Copiii începeau la colindat în ajun, numai după ce veneau feciori din Bârlibășoia (cătun aparținător satului Boiu), pentru că era rușine să colinzi înainte de aducerea Crăciunului. Se constituiau în grupuri mici după rudenii sau prietenii și colindau în general neamurile și vecinii.

Feciorii alcătuiau grupul cel mai important de colindători în seara de ajun. Încă din perioada interbelică feciorii colindau satul în seara de ajun, dar în deceniile anterioare Marii Uniri se colinda și în a I-a zi, ca în satul vecin Albești³. Feciorii (*ficiorii*) erau numiți „băgați”, adică erau răspunzători cu colindatul întregului sat și de organizarea jocului de Crăciun, Anul Nou și Bobotează. Feciorii colindau mai întâi la preot, la învățători și la alte oficialități. După ce terminau cu persoanele „mai importante” aceștia se împărțeau în două grupuri: unii pe față și alții pe dos. Feciorii erau ajutați la câteva case și de oameni însurați. Se colinda fără acompaniament, la fereastră, iar unde erau fete de măritat se obișnuia ca feciori să fie lăsați în casă. Aici mai cântau o colindă, beau un pahar de vin sau rachiu și erau serviți cu *lichiu* și cozonac. Colindătorii erau însoțiți de instrumentiști deoarece acolo unde se lăsa în casă se obișnuia să joace o învățită cu fata gazdei. În ceata de colindători erau anumite atribuții sau „funcții”: *ghirău* (conducătorul grupului), *cuptă* (aduna lichiu, cozonac, cârnaț, carne și băutură cu care petreceau peste sărbători) și *colcer* (căra desagii cu cozonac, lichiu, ...). Dacă feciorii erau invitați în casă, gazda deschidea ușa și primul intra ghirăul cu cupta care se așeza la masă și striga⁴:

„Adă lele de mâncare,
De trei zile n-am mâncat,
Tot pe astăzi m-am lăsat,
Adă lele băutură,
De trei zile n-am băut,
Tot pe astăzi m-am ținut”.

Când desagii se umpleau cupta îi dădea *colcerului* să-i ducă la găzdălaș. Găzdalașul este casa în care feciorii „băgați” de Crăciun se adunau pentru a pregăti colindatul și pentru a petrece sărbătorile de iarnă. De obicei casa aceasta era nelocuită, însă au existat și cazuri când gazda punea la dispoziția feciorilor o cameră din cadrul locuinței proprii. După colindat, care se termina a doua zi dimineața, feciorii mergeau la găzdălaș.

Însurații colindau de la unul la celălalt după cum erau rude sau prieteni în prima, a doua și a treia zi de Crăciun.

³ Nicolae Zanfir „Monografia comunei Boiu” – manuscris, 1932, pp. 116-117

⁴ *Ibidem*

Repertoriul colindelor din Boiu este exclusiv religios. După terminarea colindei urma închinarea. Cu o mică excepție nu există colinde laice ca în satele vecine Albești și Vânători⁵.

Colinda era închinată printr-un text recitat. Cunoscută sunt „*Astăzi avem o zi mare*”, „*Steaua sus răsare*” și „*Azi nouă ni s-a arătat*”. Prima dintre ele era folosită mai ales de copii.

În noaptea de ajun al Anului Nou se mergea la „zorit”. Zoritul începea la ora 12 noaptea. La „miezul nopții” tinerii făceau foc la răscruce de drumuri sau pe poduri și colindau în jurul focului. Repertoriul în noaptea de anul nou era limitat doar la două colinde: Zorile și Sculați Frați, cântate cu acompaniament de clopote mari, de tablă, pentru oi. Se obișnuia ca tinerii care mergeau la zorit să pricinuiască „mici necazuri” gazdei care nu se trezea repede să aprindă lampa și să plătească colinda. Dacă gazda nu se trezea, colindătorii scoteau carul în curte, aruncau fân din șopru, furau poarta și alte asemenea năzbâtii. Din această cauză gazda ungea partea de sus a porții cu smoală iar unii legau porțile cu sârmă să nu poată fi furate. Colindătorii erau atrași mai ales de casele ferecate unde gazda nu era dispusă să primească la zorit. Amuzamentul consta în faptul că intrau în curte prin efracție și în timp ce unii colindau și țineau de ușă să nu iasă gazda, alții dădeau drumul la vite, scoteau carul din șură, furau poarta și câte și mai câte. De cele mai multe ori în aceste situații colindătorii reușeau să fugă când se termina colinda, rămânând sub masca anonimatului. Erau unele situații hazlii în care gazda sărea pe fereastra de la drum și încuia poarta astfel colindătorii erau siliți să intre în casă⁶.

Astăzi se păstrează cea mai mare parte a repertoriului de colinde vechi, însă după 1990 copiii au mai învățat și alte colinde, la școală sau auzite la radio ori televizor. Obiceiul găzdălașului și a colindatului satului de către feciori se păstrează astăzi, însă cu influențele inevitabile ale modernizării, iar numărul feciorilor care colindă satul scade de la an la an. Plata colindătorilor se face exclusiv în bani, iar obiceiul de a se organiza „joc” (bal) de Crăciun, Anul Nou și Bobotează a fost lăsat. În ultimii ani se mai organiza bal doar la Crăciun. Copiii mai obișnuiesc să colinde pe la vecini sau rude, însă grupuri de „oameni însurați” se întâlnesc tot mai rar.

La zorit se mai colindă astăzi doar Sculați Frați, însă obiceiul de a merge la zorit a fost lăsat în mare măsură; focul pe poduri s-a păstrat până în ultimii ani; aproape nimeni nu mai merge cu sorcova dimineața, în ziua de anul nou.

⁵ Marcu Mihail Deleanu, *Memorial istoric și etnolingvistic*, Ed. Timpul, Reșița, 2003, p. 207,

⁶ Ibidem, p. 117.

Colinde

Izbăvirea

Izbăvirea ne-a sosit
 De la Domnul cel prea sfânt
 Nouă norodului său
 De La Domnul Dumnezeu
 Că fiul Dumnezeesc
 Al tatălui cel ceresc,
 S-a născut azi din fecioară,
 Voia pentru noi să moară,
 Ca prin sfânt sângele lui,
 Să ne facem fii ai lui.
 Să-i cântăm cu umilință
 Cântare de biruință.
 Aleluia, aleluia, aleluia
 Lui Dumnezeu unuia

Azi nașterea

Azi nașterea ta, Cristoase,
 Pe Adam din rai îl scoase,
 Azi lumina răsărită,
 Lumina cea negrăită,
 Cei ce stelelor slujea
 Scumpe daruri aducea.
 De la stea se învăța
 A fi de toți închinat
 Si pe tine-a te mări
 Soarele dreptății
 Să cunoaștem pe Cristos
 Răsăritul cel de jos,
 Să cunoaștem pe Isus,
 Răsăritul cel de sus.
 Si acum Doamne, fie, fie
 De la toți mărire ție

Colindiță

[Această colindă era cântată de copii]
 Colindiță cu codiță
 Zgârie ochii la poliță
 De vezi vezi carne și cârnaț,
 Scoală gazdă de ne dați,
 De ne dați un cârnățal
 Să fete vaca-un vițel
 Și scroafa un purcel

Colo sus

Colo sus și mai sus – bis
 Colindă, Doamne, colindă,
 Este-o dalbă mănăstire – bis
 Colindă, Doamne, colindă,
 Dar într-însa cine șede – bis
 Colindă, Doamne, colindă,
 Șade, șade Maica Sfântă – bis
 Colindă, Doamne, colindă,
 C-un fiuț micuț în brațe – bis
 Colindă, Doamne, colindă,
 Fiu-n brațe tot plângea – bis
 Colindă, Doamne, colindă,
 Maica-sa din grai grăia
 Colindă, Doamne, colindă,
 Taci fiule nu mai plânge – bis
 Colindă, Doamne, colindă,
 Că maica ție ți-o da – bis
 Colindă, Doamne, colindă,
 Două mere, două pere,
 Să te joci în rai cu ele.
 Ți-o da cheia raiului – bis
 Colindă, Doamne, colindă,
 Raiul tu să-l stăpânești,
 Pământul să-l moștenești.

În orașul Viflaim

În orașul Viflaim – bis
 Raza soarelui, floarea soarelui,
 Umbla Maica dup-un fiu,
 Raza soarelui, floarea soarelui,
 N-ați văzut un fii pierdut,
 Raza soarelui, floarea soarelui,
 Noi poate l-am fi văzut, – bis
 Raza soarelui, floarea soarelui,
 Numai nu l-am cunoscut,
 Raza soarelui, floarea soarelui,
 Dar l-ați putut și cunoaște,
 Raza soarelui, floarea soarelui,
 Căci în frunte-i iera scris – bis
 Raza soarelui, floarea soarelui,
 Scrisă luna cu cununa
 Și soarele cu razele,
 Raza soarelui, floarea soarelui,
 Și pe-a lui doi umerei
 Răsăreau luceferei,
 Raza soarelui, floarea soarelui,
 Și pe-a lui sfinte speteze
 Răsărit-au mii de stele,
 Raza soarelui, floarea soarelui.

Pogorâta

Pogorât-a pogorât
 Îngerul Domnului Sfânt
 Pe turnul Bisericii,
 La icoana Preceștii.
 Icoana l-a întrebat
 Ce veste ai adus în sat?
 Veste bună a fost și iară
 Maria fată fecioară,
 I-a sosit vremea să nască
 Și umblă din casă-n casă,
 Nime-n lume nu o lasă. – bis
 Când coala pe înserat
 Într-un grajd s-a așezat
 Și-a născut pe fân uscat

Prunc frumos și luminat.
 Frumos nume ce i-a dat
 Isus Hristos împărat
 Frumos nume ce i-a pus,
 Isus Hristos cel de sus.
 [În prezent colindătorii opresc
 colinda aici, însă la N. Zamfir mai
 sunt următoarele patru versuri, iar
 la M.M. Deleanu ultimele cinci]
 Cu mănunchi de busuioc
 Să ai găzdoaie noroc,
 C-un mănunchi de izmă creață
 Să ai găzdoaie viață.
 Nu știu gazda nu-i acasă
 Ori găzdoaia-i mânioasă
 De nu ne sloboade-n casă
 Slobode-ne gazdă-n casă
 C-astai-i colindă frumoasă.

Trei crai

Trei crai de la răsărit
 Cu steaua au călătorit,
 Când în cale purcedea
 Steaua-nainte mergea,
 Iar când sta de odihnea
 Steaua încă-ngăduia
 La Ierusalim s-au dus
 Steaua lor li s-a ascuns
 Și lor le-a fost de-o-ntrebare
 De-o naștere de-un crai mare,
 Unde știți că s-a născut
 Un crai tânăr de curând?
 Noi steaua lui am văzut
 După dânsa am venit,
 Iară Irod împărat
 Foarte rău s-a supărat
 Și-ntr-ascuns crai și-a chemat,
 Mulți coconi mici a tăiat,
 Patrusprăzece de mii
 De doi ani în jos mai mici.

Viflaimul s-a-ntristat
 Și tot omu-a lăcrimat.
 Nu era casă fără de plâns,
 Maice fără de tânguire.
 Glas în Rama s-auzea,
 Țipete și tânguia.
 O naștere fericită fost-a lui Irod
 urată.
 Temându-și a sa domnie
 S-a lipsit de împărăție,
 De-mpărăția cerească
 N-a fost vrednic s-o domnească
 Și de-acum pînă-n vecie
 Mila domnului să fie.
 [La N. Zamfir nu apar ultimele
 două versuri care se cântă astăzi]
 La mulți ani s-aveți noroc
 De naștera lui Hristos.

La o masă rotilată

La o masă rotilată
 Șade-o maică-ngenunchiată
 C-un pahar de-argint în mână,
 Tot închină și suspină.
 Îngerii din cer o-ntreabă
 De ce suspini maică dragă.
 Dar cum nu aș suspina
 Că sunt oameni pe pământ
 Fără nici un crezământ.
 Dimineața când se scoală,
 Nici pe față nu se spală
 Și se duc la făgădău
 Și-njură pe Dumnezeu.
 După ce se-mbată bine
 Mă înjură și pe mine.
 Am putere de-ai trăsni,

Da mi-e milă de copii
 Că rămân pe drum pustii.
 Și rămân pe lângă vatră
 Și tot strigă mamă, tată.
 Și rămân lângă cuptor
 Și tot strigă ajutor.

Ce vedere (a pătruns în
 repertoriu probabil din manualele
 de religie prin deceniile IV-V ale
 secolului trecut deoarece nu apare
 la N. Zamfir)

Ce vedere minunată
 În Viflaim s-arată,
 Cerul strălucea,
 Îngerii veneau
 Pe-o rază curată

Păstorilor din câmpie
 Le vestește-o bucurie
 Că-ntr-un mic locaș
 Din acel oraș
 E Sfânta Marie.

În coliba păstorească
 Vrut-a Domnul să se nască
 Fiul său cel sfânt,
 Nouă pe pământ,
 Să ne mântuiască.

E Isus păstorul mare,
 Turmă ca el nime n-are,
 Noi î-l lăudăm și ne închinăm
 Cu credință tare.
 [La fiecare strofă ultimele trei
 versuri se repetă]

Închinarea colindei (printru-un text recitat)**Astăzi avem o zi mare**

Astăzi avem o zi mare,
 Noi creștinii fiecare,
 Ne bucurăm pre frumos
 De nașterea lui Cristos
 Nașterea Domnului Cristos
 Să ne fie la mulți ani

Steaua sus răsare

Steaua sus răsare
 Ca o taină mare,
 Steaua strălucește
 Și lumii vestește
 Că astăzi curata,
 Prea nevinovata
 Fecioara Maria
 Naște pe Mesia.
 În țara vestită
 Viflaim numită.
 Magii cum zăriră
 Steaua și porniră.
 Mergând după rază
 Pe Cristos să-l vază
 Și dacă-l găsiră
 La dânsul intrară
 Și se închinară
 Cu daruri multe,
 Lui Cristos plăcute,
 Având fiecare
 Bucurie mare,
 Care bucurie
 Și-n cinstita casă
 A dumneavoastră să fie
 La anul și la mulți ani!

Azi nouă ni s-a arătat

Azi nouă ni s-a arătat
 Al Dlui mare sfat
 Că sfetnicul Dumnezeiesc
 A (!)tatălui cel ceresc
 Trimețând pe fiul său
 Din fecioară să se nască
 Pe noi să ne mântuiască
 O ce îi de laudat
 A nașterii lui Cristos
 Ce s-a născut astăzi jos.
 Azi văzând pe păstorii pe pământ
 Fluierând, îngerii-n ceruri cântând
 Slavă ție, împărate
 Isuse adevărate
 Slava și până-n vecie
 Mila Dlui să fie,
 La mulți ani s-aveți folos
 De nașterea lui Cristos.
 Uite gazdă cu ce te-nchin
 C-un pahar de vin
 Troscățul de p-îngă cale,
 Vreme bună Dumnitale

Colinde de „Anul Nou” (se cântau la Anul Nou când se merge la zoorit

Sculați frați

Sculați frați nu mai dormiți
Că-i degrabă să porniți
În orașul jidovesc
Ce Viflaim îl numesc
Căci acolo s-a născut
Cel așteptat de demult
Și semnul acesta este
Afla-veți un prunc în iesle,
Ce zace pe fân uscat
În scutece înfășat
Și tot plânge ne-ncetat

Pentru a lui Adam păcat,
Păcatul cel de demult
Care-n rai l-a fost făcut.
Doamne Isuse Hristoase,
Dă-ne nouă zori frumoase
Și raze prealuminoase.
Tu din cer te-ai pogorât,
Cu oameni ți-ai petrecut,
Te-ai făcut în chip de slugă
Ca să ne slobozi din muncă,
Din cea muncă cu dar-dar (?)
Și din focul cel amar.

The custom of caroling on the Târnava Mare - the custom of caroling in Boiu (Summary)

In this approach we try to make a journey in time, to relive the old customs of the Romanian village, from the childhood of our parents or grandparents. I described the custom of caroling in Boiu as it manifested itself in the interwar period. The main source was the „Monograph of the Boiu commune” (manuscript from 1932), written by the teacher Nicolae Zanfir from Boiu. This custom has its peculiarities, but it was quite similar to those found in the Târnava Mare valley. They involved caroling, the chanted - wishing (on New Year's Eve) and the dancing (at balls organized on the occasion of the winter holidays). The caroling began on Christmas Eve, but continued in the following days too. (in church carols were sung until the Epiphany).

Cuvinte cheie: Târnava Mare, Boiu, Crăciun, obicei, colindat, joc (bal)

Keywords: Târnava Mare, Boiu, Christmas, custom, caroling, dancing (ball)

